

Єрмоленко Володимир Михайлович,
*доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри аграрного, земельного
та екологічного права ім. академіка В.З. Янчука
Національного університету біоресурсів і природокористування України*

ПЕРСПЕКТИВИ І ВИКЛИКИ РЕКОДИФІКАЦІЇ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДЛЯ ПОРЕСУРСНИХ КОДИФІКОВАНИХ АКТІВ

Заявлена тема конференції безумовно має нестандартний характер, перш за все з огляду на новизну і відсутність будь-якої усталеності щодо визначення сутності і змісту самого поняття «рекодифікація», про що свідчать прогалини передусім у енциклопедичній літературі, як загальнотеоретичній [1; 2], так і цивільно-правовій [3]. Не одержала належної уваги рекодифікація і у відповідних монографічних дослідженнях як на загальному рівні [4; 5], так і щодо цивільного законодавства зокрема [6].

Зазначене становище і заявлена тема виступу спричиняють постановку і виконання щонайменше трьох завдань: 1) з'ясування сутності, змісту і характеру (постійна чи разова) рекодифікації; 2) встановлення положень цивільного законодавства, які потребують першочергової модернізації, та їх обсягу; 3) визначення детермінаційного зв'язку між рекодифікацією цивільного та природоресурсного законодавства.

Щодо першого завдання, то А. Довгерт пов'язує запровадження поняття рекодифікації у пострадянську правову доктрину безпосередньо з перекладом книги «Кодифікації» французького автора Р. Кабріяка [7, с. 28]. Дійсно, у зазначеній книзі одноразово згадується «рекодифікація» у контексті кардинального перегляду старіючих кодексів, здійсненого у Європі протягом ХХ ст. [8, с. 78]. У свою чергу, А. Довгерт вживає термін «рекодифікація» у значенні системних суттєвих новацій щодо змісту та структури чинного кодексу (або групи кодексів і законів), без створення нового [7, с. 28]. Водночас слід вказати на відсутність єдності науковців у визначенні сутності і змісту рекодифікації на відміну від субстратного поняття кодифікації як форми систематизації законодавства.

Насамперед, варто зупинитись на значенні префіксу «ре» (лат.), який означає зворотну або протилежну дію [9, с. 785]. Існує й більш розширене тлумачення, за яким префікс «ре» охоплює: 1) відновлення або повторюваність дії; 2) протилежну дію або протидію [10, с. 518]. По суті це взаємовиключне тлумачення, поширення якого на досліджуваний термін у першому випадку означатиме відновлення або повторення кодифікації, а у іншому – набуватиме значення декодифікації, тобто відміни, скасування наявної кодифікації. Як наслідок, вимальовується змістовно-логічна перевага першого варіанту, тобто

рекодифікацію варто сприймати саме як відновлення або повторення вже здійсненої кодифікації.

Разом з тим наведене визначення охоплює лише зовнішньо-формальний вираз рекодифікації, залишаючи невиясненими цілу низку змістовних питань, зокрема щодо її співвідношення з систематизацією законодавства, а також з українським аналогом «перекодифікація». При цьому питання обсягу і разовості (один раз чи більше) «перероблення» існуючого кодексу мабуть є основоположними. Адже не зрозуміло, чи буде подальша (після неефективно здійсненої первісної рекодифікації) модернізація кодексу також рекодифікацією. У підсумку, поки що існують досить серйозні бар'єри на шляху ідентифікації рекодифікації, як нового правового явища, з боку його кількісно-якісних характеристик. Так, досі не встановлено, чи існує нижній формально-обсяговий поріг, з якого починається рекодифікація (наприклад, десятина, чверть, половина кодексу тощо), а проваджувані зміни не є разовими «точковими». Якщо такий показник визначити неможливо, то за якими змістовно-якісними критеріями будь-яке удосконалення стає саме рекодифікацією? В умовах відсутності чіткої відповіді на поставлені питання, на які мають дати відповідь спеціальні дослідження, вести мову про рекодифікацію можна лише зі значною часткою умовності.

Проведений А. Довгертом аналіз реформ цивільного законодавства країн ЄС дав змогу дійти висновку щодо сфери їх проведення, яка замикається на новаціях у зобов'язальне право. Спираючись на це, він узагальнює, що значна частина проекту рекодифікації ЦК України буде стосуватися питань загальної частини зобов'язального права, що потягне незначне корегування окремих видів зобов'язань [7, с. 33–38]. Водночас сказане викликає певні зауваження. По-перше, йдеться саме про реформи цивільного законодавства країн ЄС, а не про рекодифікацію. По-друге, з огляду на вищенаведені теоретичні викладки щодо ідентифікації процедури рекодифікації, з'являються цілком обґрунтовані сумніви щодо можливості претендування обсягу «незначного корегування окремих видів зобов'язань» на рекодифікацію. Останнє підтверджується існуючими вимогами до чинного законодавства у руслі необхідності адаптації законодавства України та ЄС.

Аналіз положень Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» [11], «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» [12], Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським

співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [13] та Плану законодавчого забезпечення реформ в Україні [14] свідчить про відсутність суттєвих вимог до цивільного законодавства України, що зумовлювали б необхідність його рекодифікації.

У разі ж визнання об'єктивності потреби в рекодифікації ЦК України, цілком закономірно виникає питання щодо ймовірності, зокрема необхідності і раціональності рекодифікації поресурсних кодексів, детермінованої рекодифікацією ЦК України. Справа в тому, що останні мають різну наповненість нормами приватно-правового змісту порівняно з нормами імперативного характеру, нормами-дефініціями і організаційно-технологічними нормами. У результаті нескладного підрахунку ЗК України має 99 статей диспозитивного характеру (45,8 %), ВК України – 42 статті (37,5 %), ЛК України – 34 статті (30,9 %), Кодекс України про надра – 12 статей (17,2 %). Звичайно, наведене співвідношення відбиває лише загальну структурну тенденцію обсягу приватноправових норм у кожному з поресурсних кодексів, з огляду на постійно триваючі зміни і доповнення до них. Але, тим не менш, воно достатньо ілюструє обсяг приватно-правового впливу на кожний з видів поресурсних відносин.

Евентуальність модернізації поресурсних кодексів, зумовлена рекодифікацією ЦК України, об'єднує два можливі варіанти: 1) перекодифікація цих кодексів; 2) внесення відповідних змін лише до їх приватно-правової частини. З огляду на відсутність абсолютного переважання норм приватно-правового характеру у структурі кожного з поресурсних кодексів вірогіднішим виглядає саме другий варіант. При цьому зміни стосуватимуться першочергово законодавчого наповнення правових інститутів власності і природокористування. Однак, з огляду на вищесказане, досить сумнівним виглядає ймовірний детермінаційний взаємозв'язок між рекодифікаціями цивільного та поресурсних кодексів, адже пропонувані структурні зміни до ЦК України у частині зобов'язального права не можуть вплинути на зміст поресурсних кодексів передусім внаслідок відсутності в їх структурі зобов'язально-правових положень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.: Т. 5: П–С. Київ: «Укр. енцикл.», 2003. 736 с.
2. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т.: Т. 3: Загальна теорія права / редкол. О.В. Петришин (голова) та ін. Харків, 2017. 952 с.
3. Енциклопедія цивільного права України / Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; відп. ред. Я.М. Шевченко. Київ: Ін Юре, 2009. 952 с.

4. Кодифікація законодавства України: теорія, методологія, техніка / за ред. О.І. Ющика. Київ: Парламентське вид-во, 2007. 208 с.
5. Гетьман Є.А. Кодифікація законодавства України: загальна характеристика, особливості, види: монографія. Харків: Право, 2012. 192 с.
6. Маковский А.Л. О кодификации гражданского права (1922–2006). Москва: Статут, 2010. 736 с.
7. Довгерт А. Рекодифікація Цивільного кодексу України: основні чинники і передумови для старту. Право України. 2019. № 1. С. 27–41.
8. Кабрияк Р. Кодификации / Пер. с фр. Л.В. Головки. Москва: Статут, 2007. 476 с.
9. Словник іншомовних слів: 23 000 слів та термінологічних словосполучень / Уклад. Л.О. Пустовіт та ін. Київ: Довіра, 2000. 1018 с.
10. Новий словник іншомовних слів: близько 40 000 слів і словосполучень; За ред. Л.І. Шевченко. Київ: АРІЙ, 2008. 672 с.
11. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18.03.2004 р. № 1629-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2004. № 29. Ст. 367.
12. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16.09.2014 р. № 1678-VII. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2014. № 40. Ст. 2021.
13. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Офіційний вісник України. 2014. № 75. Ст. 2125.
14. Про План законодавчого забезпечення реформ в Україні: Постанова Верховної Ради України від 04.06.2015 р. № 509-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2015. № 31. Ст. 297.

Ключові слова: рекодифікація, кодифікація, рекодифікація цивільного законодавства, рекодифікація поресурсних кодексів.

Keywords: recoding, codification, recoding of civil legislation, recoding of resource codes.